

BERVECH-i MÂLİKÂNE

(bk. MÂLİKÂNE).

BERZAH

(البرزخ)

Kelâm, tasavvuf ve İsrâkî felsefede değişik mânalarda kullanılan bir terim.

Sözlükte "iki şey arasındaki engel" mânasına gelen berzah kelimesi, eski bir coğrafî terim olarak "bir kara parçasının iki deniz arasında kalan dar kısmı (kıstak)" anlamında da kullanılmıştır. Dinî terim olarak ise ölümlü başlayıp yeniden diriltilmeye (ba's) kadar sürecek olan ara dönem, dünya ile âhiret arasındaki âlem ve kabir hayatı karşılığında kullanılır. Berzahın çoğulu olan *berâzih* ile oluşan *berâzihu'l-îmân* terkihi, meşhur vesvese hadisinde şek ve yakîn arasındaki mertebeleri ifade etmektedir (İbnü'l-Esîr, "berzah" md.). Berzah kelimesi Kur'an-ı Kerim'de üç yerde geçer. Bunlardan ikisinde (el-Furkân 25/53; er-Rahmân 55/19-20) Allah'ın yüce kudretinin bir delili olarak "tatlı ve tuzlu iki denizin birbirine karışmasını önleyen engel" anlamındadır (bk. BAHREYN). Diğerinde ise (el-Mü'minûn 23/99-100) insanların ölümlerinden yeniden diriltilemelerine kadar sürecek olan ara dönemi hatırlatacak şekilde kullanılmıştır. Söz konusu âyette, ölümlü yüz yüze gelen inançsızların pişmanlık duyarak hayatta iken yapmaya bir türlü yanaşmadıkları kuluk görevlerini yerine getirmek için dünyaya geri döndürülmeye isteyecekleri, ancak bunun asla gerçekleşmeyecek bir talep olduğu bildirilmekte, onların bu son günleriyle âhiretin fiilen vuku bulması arasında bir berzah (kabir) hayatının mevcut olduğu beyan edilmektedir.

Kelâm ilminde berzah terimi genellikle yukarıda işaret edilen dinî mânada alınmış ve ölümlü nasıl gerçekleşirse gerçekleşsin her insanın mutlaka bir berzah döneminden geçeceği kabul edilmiştir. Ancak bazı hadislerde mümin, kâfir yahut günahkâr olarak ölenlerin berzah döneminde karşılaşılabilecek durumlar vb. konularda açıklamalar yapılmakla birlikte bu nevi ayrıntılı bilgiler Kur'an-ı Kerim'de bulunmadığı için berzah döneminin mahiyeti ve kabir ahvaline dair meseleler itikadî mezhepler arasında bazı tartışmalara konu olmuştur (bk. KABİR).

Tasavvuf düşüncesinde genellikle, akıl ve duyuyla bilinebilen maddî âlem (âlem-i şehadet, âlem-i halk), bu yollarla

bilinemeyen mânevî âlem (âlem-i gayb, âlem-i emr) ve ikisi arasında köprü vazifesi gören berzah âlemi olmak üzere üç âlemin varlığı kabul edilir (bk. ÂLEM). Bazı tasavvufî yorumlara göre Kur'an-ı Kerim'de berzah kelimesinin yer aldığı âyetlerin ikisinde (el-Furkân 25/53; er-Rahmân 55/19-20) adı geçen "iki deniz" ile maddî ve mânevî âlem, bu ikisi arasında bulunduğu belirtilen "berzah" ile de "âlem-i berzah" kastedilmiştir. Yine aynı mahiyetteki bazı yorumlar berzahı, küçük kıyamet olan ölümden sonra insan ruhunun kıyamete kadar kalacağı ve onun dünyada iken işlediği her türlü fiilin mânevî karşılıklarından meydana gelen "misâlî beden" olarak değerlendirir. Bu misâlî beden kişinin gerçek mezarıdır. Ölen her insan dünyada işlediği amellere göre bu gerçek mezarda ya azap görür veya lezzetlere mazhar olur.

İsrâkî felsefede berzah, "sırf karanlık" (zulmet-i mahz) olduğu düşünülen cisimleri ve bedenleri ifade eder. Melekût âlemi de denilen nur ve ruh âleminin altındaki maddî ve karanlık âlem berzahıdır. Bütün cisimler ve unsurlar gibi güneş ve diğer yıldızlar da özünde karanlık cevherlerdir (el-cevâhirü'l-gâsika). Bu berzahların aslı cismiyet olup nur cismiyete ilâvedir ve ârızidir. Her berzah önünde karanlık olduğundan "berzah berzahı icat edemez" (Sühreverdi, s. 107-119). Çünkü berzah bizâtihi var değildir. Berzahlar var olabilmek için özünde karanlık olmayan "mücerred nur" a muhtaçtır ve onun tasarrufu altındadır (bk. NÜR). Ayrıca İsrâkî felsefede doğu "nurların doğduğu yer" (meşriku'l-envâr), batı ise "berzah âlemi" olarak telakki edilmiştir (bk. Corbin, s. 211-212).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "berzah" md.; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "berzah" md.; Kâşânî, *İstılâhâtü's-şüfiyye*, "berzah" md.; *Lisânü'l-Arab*, "brh" md.; *et-Ta'rifât*, "berzah" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, "berzah" md.; Hakîm et-Tirmizî, *Hatmü'l-evliyâ*, s. 178-179, 186; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, I, 56; II, 274; III, 62; IV, 244-245, 378, 407-410, 422-425; VII, 480; İbn Kesîr, *Tefsîr*, V, 487-488; Abdülkerîm el-Cîlî, *el-İnsânü'l-kâmil*, Kahire 1390/1970, II, 87-90; Sühreverdi, *Hikmetü'l-İsrâk* (nşr. H. Corbin, *Opera Metaphisicaet Mystica*, I, içinde), Tahran 1331 hş., s. 107-119, 131-133; Kutbüddîn-i Şîrâzî, *Şerhu Hikmeti'l-İsrâk*, Kum, ts., s. 461, 494, 523, 525, 529-532; H. Corbin, *İslâm Felsefesi Tarihi* (trc. Hüseyin Hatemi), İstanbul 1986, s. 208-214; Ahmed Avni Konuk, *Fusûsü'l-Hikem Tercüme ve Şerhi* (haz. Mustafa Tahrâlı — Selçuk Eraydın), İstanbul 1987, I, 75-76; B. Carra da Vaux, "Berzah", *İA*, II, 566; a.m.f., "Barzakh", *El*² (İng.), I, 1071-1072.

 CÜNEYT GÖKÇE

BERZEİ

(البرزعی)

Ebü Osmân Saîd b. Amr
b. Ammâr el-Ezdi el-Berzeî
(ö. 292/905)

Hadis hâfızı ve münekkidi.

Azerbaycan'ın Berzea şehrinde doğdu. Hadis tahsili için pek çok seyahat yaptı ve Ebü Küreyb, Ahmed b. Furât, Amr b. Ali es-Sayrafi ve Bündâr gibi âlimlerden hadis öğrendi. Özellikle Ebü Zür'a er-Râzî'nin derslerine devam etti. Ayrıca İmam Müslim b. Haccâc ve İbn Vâre'den büyük ölçüde faydalandı. Kendisinden de Hafs b. Ömer el-Erdebîlî, Ahmed b. Tâhir el-Meyâneci, Hasan b. Ali b. Ay-yâş vb. rivayette bulundular. Hadis rivayetinde son derece titiz davranan Berzeî, *tâlip**'lerin hadisleri usulüne uygun olarak rivayet etmedikleri gerekçesiyle bir ara evine kapandı ve kimseye hadis rivayet etmemeye karar verdi; fakat muhaddisler hocası Muhammed b. Müslim b. Vâre'ye başvurarak Berzeî'yi bu kararından vazgeçirmesini istediler. Bunun üzerine Berzeî yeniden hadis rivayet etmeye başladı.

Berzeî'nin, hadis râvileri hakkındaki sorularına Ebü Zür'a ve Ebü Hâtîm'in verdiği cevapları ihtiva eden *eğ-Đu'afâ' ve'l-kezzâbün ve'l-metrûkûn min aş-hâbi'l-hadis* adlı bir eseri Köprülü Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 40/3).

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 380-381; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târîhi Dimaşk*, IX, 344; Zehbi, *A'lamü'n-nübelâ*², XIV, 77-78; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 743-744; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 313; Sezgin, *GAS*, I, 163; Ramazan Şeşen v.dğr., *Fihrisü mahfûtâti mektebeti Köprülü*, İstanbul 1406/1986, I, 43.

İSMAİL L. ÇAKAN

BERZENCİ

(البرزنجی)

Muhammed b. Abdiresûl b. Abdisseyyid
el-Hasenî el-Berzencî eş-Şehrezûrî
(ö. 1103/1691)

Şâfiî âlimi.

Berzenc asıllı olup 12 Rebülevvel 1040 (19 Ekim 1630) tarihinde Şehrezûr'da doğdu. Hz. Hasan'ın soyundandır. İlk tahsilini babasından ve Molla Muhammed Şerîf el-Kürânî'den yaptı. Hemedan, Bağdat, Şam, Mardin, İstanbul, Halep ve Mısır'ı dolaşarak Muhammed el-Kevâkîb

Ali eş-Şebrâmellîsi ve Mezzâhî gibi meşhur âlimlerden ders aldı. Daha sonra yerleştiği Medine'de İbrâhîm b. Hasan el-Kürânî'den de faydalanan Berzencî, Kuşâşî vasıtasıyla da tasavvufa yöneldi. Bir yandan Ravza-i Mutahhara'da ders verirken bir yandan da telifle meşgul oldu. Muharrem 1103 başlarında (Eylül 1691) Medine'de vefat etti.

Eserleri. Kelâm, tasavvuf, tefsir, hadis, fıkıh, Arap dili ve edebiyatı gibi çeşitli ilim dallarında doksana yakın kitap ve risâle telif etmiş olan Berzencî'nin belli başlı eserleri şunlardır: 1. *el-İşâ'a fi eş-râti's-sâ'a*. Kıyamet alâmetlerine dair olup Muhammed Bedreddin en-Na'sânî tarafından neşredilmiştir (Kahire 1325, 1393). 2. *Kadhu'z-zend ve kadhur-rend fi reddi dâlâleti (cehâleti) ehli Serhend*. Süfîlerle ilgili olan bu esere Ali b. Abdülahad es-Serhendî es-Sikenderpûrî tarafından *el-Kelâmü'l-muncî* (Delhi 1312) adıyla bir reddiye yazılmıştır (bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 530). 3. *Enhârü's-selsebil*. Beyzâvî'nin *Envârü't-tenzil ve esrârü't-tevil*'inin şerhidir. 4. *en-Nâşiretü'n-nâcire bi'r-reddi 'ale'l-fırka-*

ti'l-fâcire. 5. *Buğyetü't-tâlib li-îmâni Ebî Tâlib*. 6. *İlhâmü's-şavâb li-üli'l-elbâb*. 7. *Sedâdü'l-ilm ve sidâdü'd-dîn fi işbâti'n-necât ve'd-derecât li'l-vâlideyn*. 8. *Sevâ'ü's-sebil ilâ i'râbi hasbünallâh ve ni'me'l-veklî*. 9. *el-İs'âd ve'l-is'âf minnen hâdıra fetha Belgrad* (bu eserlerin yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, II, 511; *Suppl.*, II, 529-530).

BİBLİYOGRAFYA :

Berzencî, *el-İşâ'a li-eş-râti's-sâ'a* (nşr. Muhammed Bedreddin en-Na'sânî), Kahire 1393 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye), s. 192-195; Murâdî, *Silkü'd-dürr*, IV, 65-66; Serkîs, *Mu'cem*, I, 549-550; Brockelmann, *GAL*, II, 511, 587; *Suppl.*, II, 529-530; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 414; Ziriklî, *el-A'lâm*, VII, 75; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IX, 308; X, 165; a.mlf., *el-Müstedrek*, Beyrut 1406/1985, s. 681.

CENGİZ KALEK

BERZENCİYYE

(البرزنجية)

Kübreviyye tarikatının Hemedâniyye kolunun Seyyid İsâ en-Nurbahşî el-Berzencî'ye (ö. IX/XV. yüzyıl) nisbet edilen bir şubesi (bk. HEMEDÂNİYYE).

BERZÛNÂME

(برزوانمه)

Atâi-yi Râzî'nin (ö. 491/1098)

Farsça manzum kahramanlık destanı.

İranlılar'ın millî destanlarından olan bu eserin müellifi, Atâi-yi Râzî ve Nâkûk diye bilinen Amîd Eb'ül-Alâ Atâi (Atâ) b. Ya'kûb'dur. Gazneli Sultan İbrâhîm devrinde (1059-1099) saray şairi olan Atâi'nin bugün adı bilinmeyen mensur bir eserden faydalanarak kaleme aldığı *Berzûnâme*, eski İran tarihinden bahsedene ve *Şehnâme* tarzında yazılan destanların en uzun ve en önemlilerinden biridir. Eser genel olarak Firdevsî'nin ilgilenmediği Rüstem'in hânedanı ile alakalı rivayetleri, onun torunu ve Sührâb'ın Turanlı Şehrû adlı bir kadından olan oğlu Berzû'nun kahramanlıklarını konu edinir. *Berzûnâme*'nin en güzel bölümü sayılan "Süsennâme" başlıklı manzume, Süsen adlı Turanlı bir şarkıcının İranlı savaşçılara kurduğu tuzağı ve bunların İranlı Rüstem tarafından kurtarılmasını hikâye eder. *Berzûnâme*'nin 68.000 beyite kadar ulaşan geniş hacmi içinde yer alan

"Süsennâme"ye bağımsız bir eser olarak da rastlanılır.

Kaynaklara göre Atâi, *Berzûnâme*'sini Firdevsî'nin *Şehnâme*'sine bir zeyil yazmayı düşünerek kaleme almıştır. *Şehnâme* örnek alınarak yazılan eserler içerisinde *Berzûnâme*, edebî ustalık açısından Esedî-i Tûsî'nin *Gerşâsbnâme*'si ile birlikte en önde gelmekte, hatta Atâi'nin yer yer Firdevsî'nin üslûbuna yaklaştığı ve ona eriştiği kabul edilebilmektedir. Atâi'nin bu eseri dışında Arapça şiirleri ve 1400-1900 civarında beyit ihtiva eden *Bijennâme* adlı başka bir manzumesi de vardır.

Berzûnâme'nin bazı bölümleri Turner Macan (*Şehnâme* neşrinin sonunda, IV, 2160-2296; daha sonraki *Şehnâme* baskılarında da bunlara rastlanır), Kosegarten (*Mines de l'Orient*, V, 109-125), Vulners (*Chrestomathia Schahnamiana*, s. 87-99) ve S. de Sacy (*Journnal des Savants*, 1836, s. 207 vd.) tarafından yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Avfî, *Lübâb*, I, 72-75; Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşâhâ*, I, 342; Safâ, *Edebiyyât*, II, 477-479; a.mlf., *Hamâse-serâyât der İrân*, Tahrân 1333 hş., s. 303-310; Cl. Huart, "Berzû-nâme", *IA*, II, 567; a.mlf. — H. Massé, "Barzû-Nâma", *El²* (İng.), I, 1072-1073; a.mlf.ler, "Berzûnâme", *UDM*, IV, 395-396; *DMF*, I, 405; William L. Hanaway Jr., "Borzû-nâma", *Elr*, IV, 380-381.

ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU

BE'S

(البأس)

Ölüm veya felâket gibi korkulu durumlarda iman etmenin geçerli olup olmadığı tartışmalarına konu teşkil eden bir kelâm terimi.

Sözlükte "muhtaç olmak, aşırı fakirlikten ötürü bitkin bir durumda bulunmak" anlamındaki *be's* veya *bü's* kökünden türemiş bir isim olan *be's* "fakirlik, aşırı derecede ihtiyaç; şiddet, kuvvet; korku, sıkıntı ve azap" mânalarında kullanılır.

Kur'an-ı Kerim'de *be's* kelimesi "şiddet, kuvvet, azap, çetin savaş, dayanılması zor fakirlik ve musibetler" anlamlarında yirmi beş âyette geçmektedir. Bu âyetlerde belirtildiğine göre inkârcılar ilâhî azabı (*be's*) görüp hissettikleri zaman Allah'a iman ettiklerini açıklamalarına rağmen bu esnada iman etmeleri kendilerine fayda vermez, hatta onlar âhiretten önce dünyada da ilâhî kanununa bir sonucu olarak hüsrana ve hezi-

Berzencî'nin *Kadhu'z-zend* adlı eserinin son sayfası (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 204)

